

*Er prestegårdshagen i Melhus
et speil av den Trønderske hagekulturen?*

Landskapsarkitekt Marit Arnekleiv Danielsen

Prestegårdslåna Melhus 28.10.2010

Innledning

- Tidsramme
- Forståelsen av hagebegrepet

- Hagetradisjon i Trøndelag
- Trønderhagen
- Prestegårder

Hagekultur i Trøndelag

- Hager er et kjent fenomen i Trøndelag i hele denne perioden
- Men - ikke allment
- Den katolske kirkes fall førte til nedgangsperiode i Trondheim
- Fra 16- 1700-tallet tok byen seg opp igjen som handelsby og vitenskapelig senter
- Borgerskap med store rikdommer og mye kontakt med Europa

Trondheim på 16- 1700-tallet

Maschins kobberstikk 1674

- Bybrann i 1681 - Oversikt over gårder og gater
- Cicignons byplan
- Trondheims bygningsforordning av 1709

Gater og gårder før 1681

Oversikt Henry Berg

- Hager på min. 101 gårder
- 23 kalles hauge og hage +
hageplass, humlehage, hagebolverk, urtegård,
frukthage, kålhage, urte- og kirsebærhave
- Hageeierne var: Amtmenn, fogder, lagmenn,
borgermestere, rådmenn, håndverkere, fattighuset osv
- Sogneprester og biskopen – 5 i alt

Trondheims betydning

- Impulser fra mange steder -
- Lystgårdene
- P D Bade – Fortegnelse over planter som vokste i hagene i Trondheim by 1768

Christian Gartner

- Kom til Trondheim ca. 1670
 - Hadde lært hagebruk i København, Tyskland og Paris
 - Hadde arbeidet både i Tuilleriene og Versailles
 - Anla større hager til pryd for overklassen
 - Dyrket vekster for medisinske og ernæringsmessige formål
 - "Offentlig ansatt" som planermester for byens gater
 - Plantet trolig trær i byen
 - "Horticultura" 1694, Norges første hagebok
-
- *På den tiden var Christian Henrichsen Lyster prest i Melhus, det var han som bygde midtre delen av dette huset.*
 - *Han hadde vært skipsprest i 3 år for viseadmiral Tordenskjold og brakte sikkert nye ideer til hus, hage og levesett med seg til Melhus.*

DKNVS

Det Kongelige Norske Videnskapers Selskap

- Stiftet i 1760
- Grunnleggere: Biskop Gunnerus, Suhm og Schønning
- Vitenskapelig institusjon
- Praktiske spørsmål: Premiering av bønder

På denne tiden var Hans Eriksen Steenbuch prest i Melhus og medlem av det kongelige vitenskapelige selskap

Biskop Gunnerus

- Engasjerte seg for botanikk og hagedyrking.
- Anla botanisk hage på Berg gård
- Sendte ut et stort hyrdebrev til stiftets prester første året som biskop og formante om troskap i sin gjerning. Hyrdebrevet avsluttes med at prestene også skulle være et forbilde på det timelige området: Ved eget eksempel bør de vise bonden hvordan han bedre kan utnytte sin jord og sine eiendeler.

Peter Fredrik Suhm

Dansk historiker og boksamler

- Frieriet
- Eide Grilstad gård
- Park fra 1700-tallet
- Parken på 40daa holdes fortsatt i hevd

Rektor Gerhardt Schønning

- Stor interesse for geograf
- Reiseberetning fra 1773 og utover
- Beskriver dyrking av hagevekster og hager
- I Trøndelag nevnes slik dyrking 40 ganger: Lin, humle, hamp, næpe hovedkål og av alle steder, agurker
- Beskriver 14 hager, mange prydhager

Trønderhagen

Påvirkning fra Europeisk hagekultur:

- Renesansehagen
- Barokk påvirkning
- Landskapshagen

- Gårdshager og folkelige hager

Renesanseprega hager

Stikkord:

- Kvadratiske dyrkingsflater
- Terrasser eller flater
- Bed i geometriske mønster
- Avgrenset lukket enhet
- Anlagt i et langt tidsrom

Den eldste formalhagen - mange slike hager er ombygd eller integrert i nyere hagestil

Meldal prestegård

Hagen ved Holtålen prestegård

Foto: Kolbein Dahle

Mæle i Stjørdal

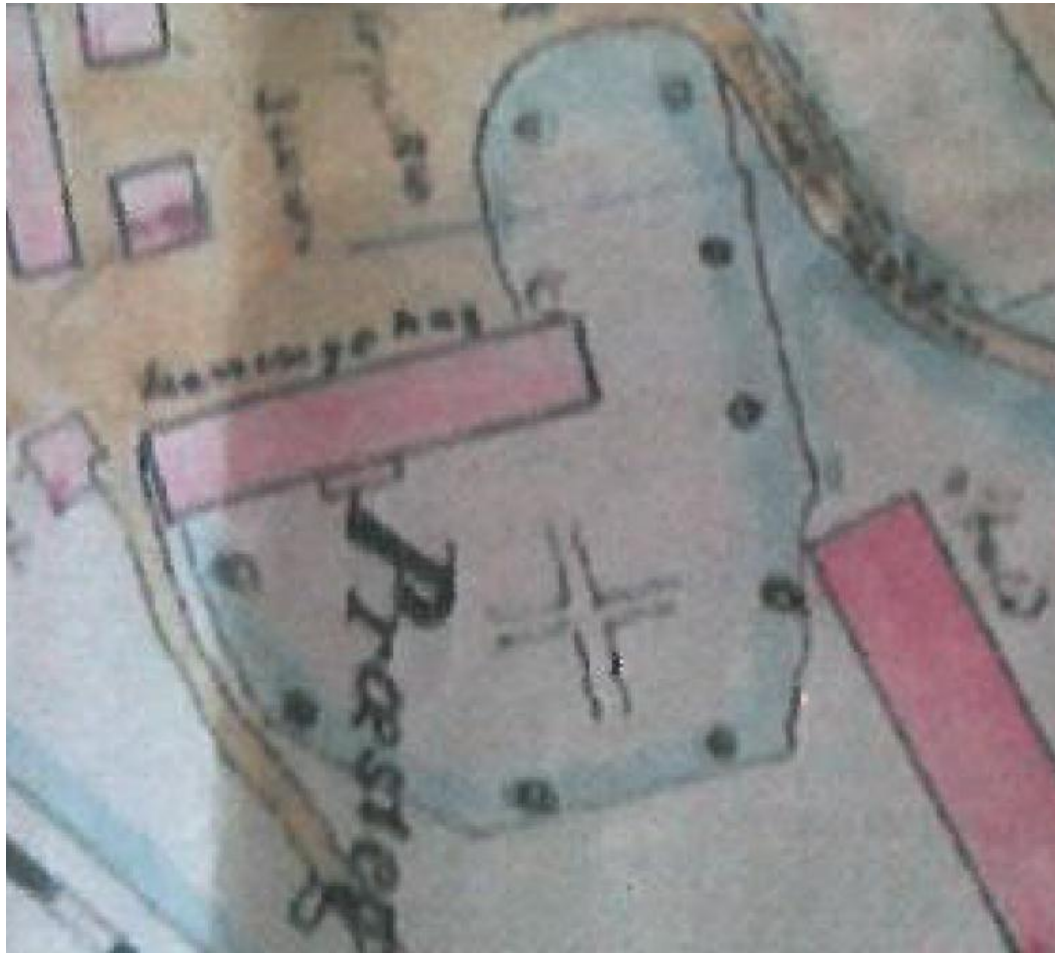

Foto: Kolbein Dahle

Vibe i Steinkjer

Var den eldste hagen ved prestegårdslåna en rennessansehage?

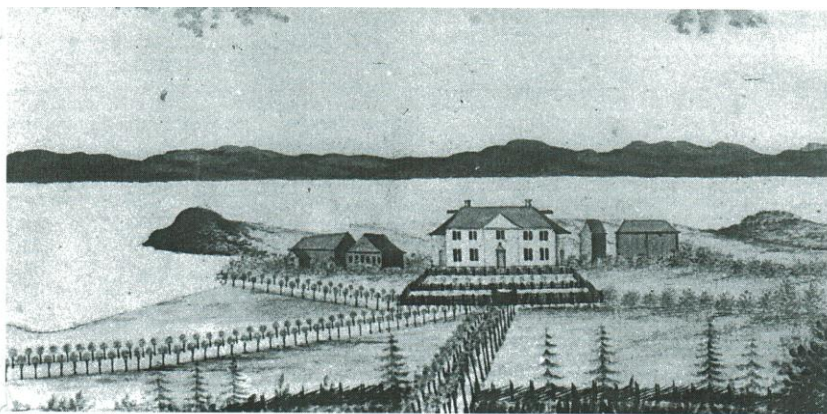
Barokkens påvirkning

Stikkord:

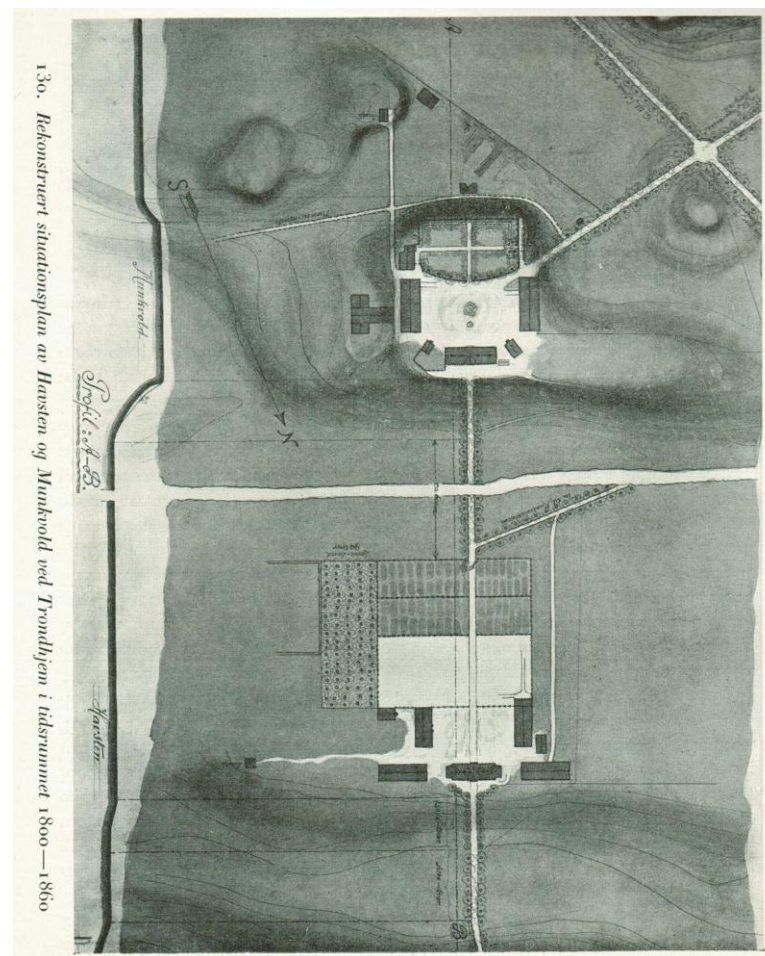
- Monumental stil
- Lange akser – mange alleer
- Symmetri
- Strengt klippet vegetasjon
- Sammenheng mellom hus og hage

Utviklet seg i en hektisk ”jappetid” i Trondheimsområdet
Viktigste arven i Trøndelag er de mange alleene
Få anlegg igjen nå

Havstein og Munkvold

Havstein gård i år 1800. Legg merke til haveanlegget og alleene.

130. Rekonstruert situasjonsplan av Havstein og Munkvold ved Trondhøgen i tidsrummet 1800—1860

Hjortengan på Røros

Foto: Kolbein Dahle

Landskapshagen

Stikkord:

- Naturen som forbilde
 - Vegetasjonen vokser fritt
 - Slyngende konturer
 - Ingen klar avgrensning
 - Romantisk stemning
 - Stor botanisk interesse
-
- En miniutgave: "Klunkestilen" fikk godt fotfeste i Trøndelag

Vinje bruk i Mosvik

Værnes prestegård

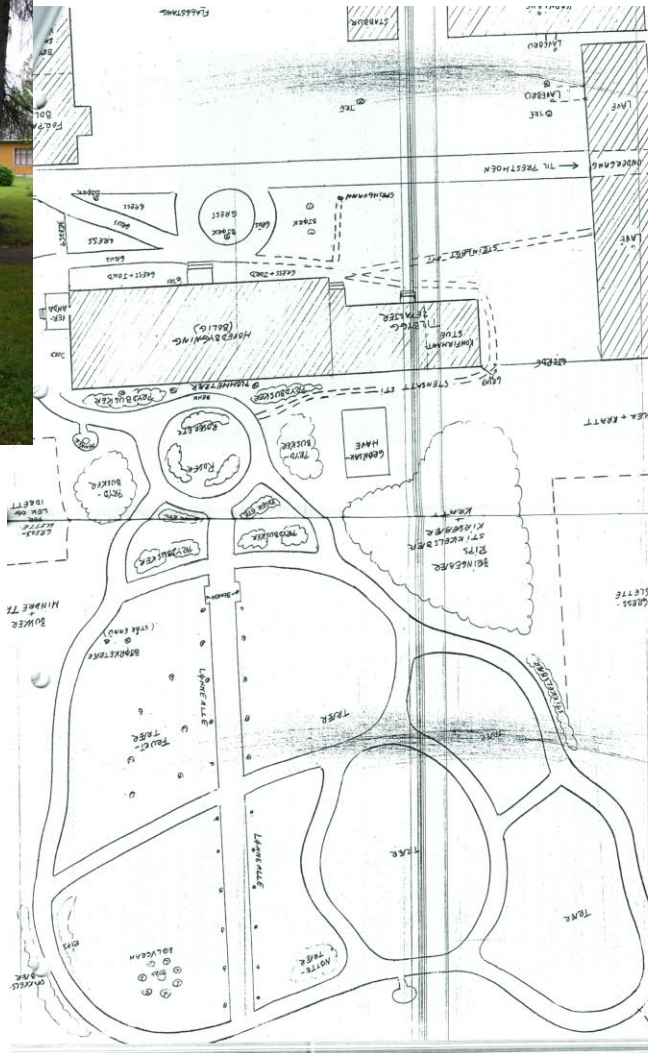

Foto: Kolbein Dahle

Leangen

Ree i Stjørdal

Gårdshager og folkelige hager

- Ikke alltid stil-tilknytning – enkel fornuftig plan
- Elementer fra flere stilepoker sammen
- Landbruksforvaltninga bidro med hagerådgivning og hageplanlegging i stort omfang

Kvelia i Lierne

Gårdsalleer

Gårdshager

Foto: Kolbein Dahle

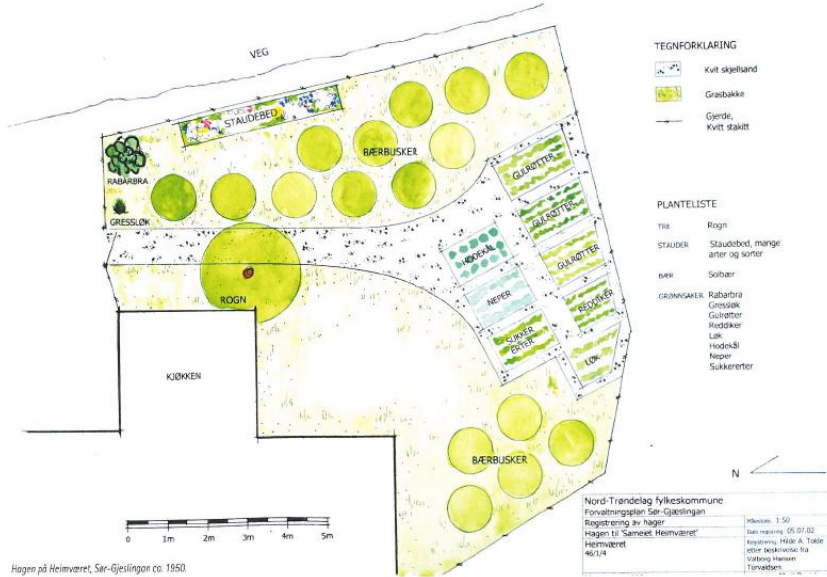
Falkberget sin hage

Ratvollen

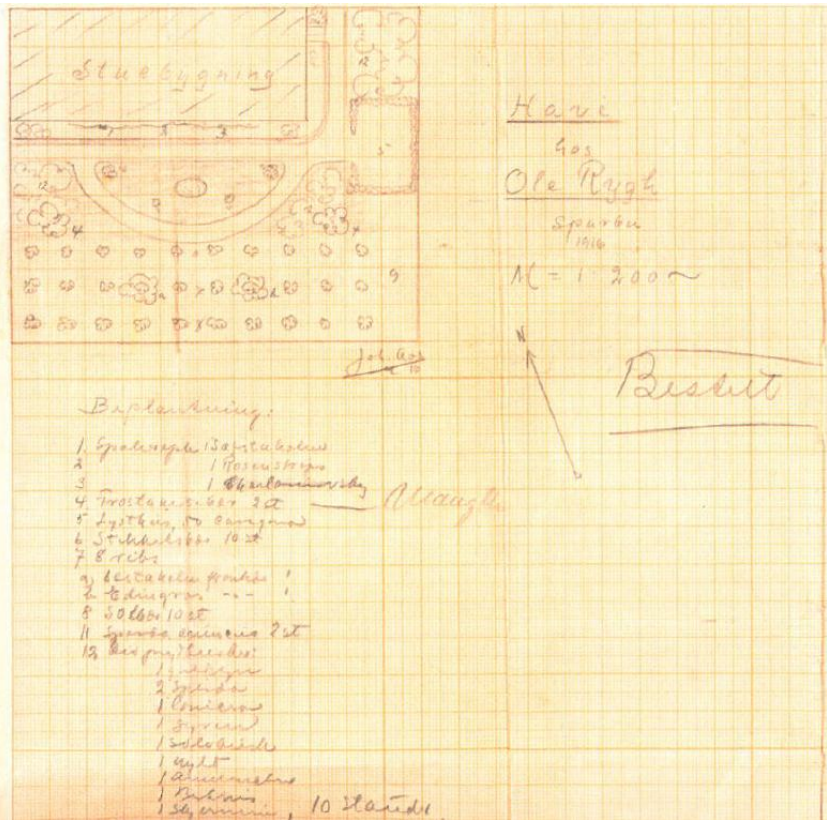

Sør-Gjæslingen

Hagen på Heimværet, Sør-Gjæslingen ca. 1950

Rygh i Henning

Prestegårdshagen

Situasjon fra før 1940

Gamle prestegårder i Trøndelag

Noen prestegårder –
men det er mange flere

Meldal	Restaurert
Holtålen	Restaurert
Dalen	?
Berg	Gunnerus gård – borte
Klæbu	?
Dolm	Ødelagt
Værnes	Restaurert
Alstadhaug	Gammel kartskisse
Leksvik	Askeplantinger – mer?
Fosnes	Gammel tegning
Bjørnum	?
Nærøy	Gammel tegning
Forr (Stod)	Schønnings reiseberetning
Grande	Schønnings reiseberetning
Frosta	Skjøttes

Leksvik

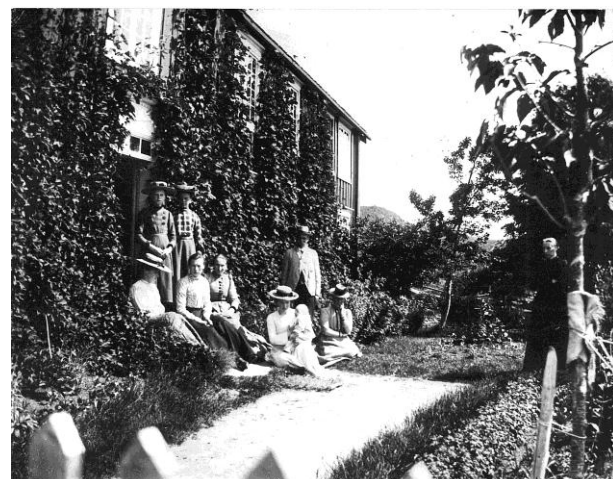

Klæbu prestegård / seminar

Kampen om byggingen

Fotoet er tatt rundt 1870 og viser et fullt utbygd seminar, men noen av bygningene ligger slik til at de ikke vises. Mellom husene er det anlagt park og smale vegger, og langt de fleste hadde nydelige hager på begge sider. Den mørke bygningen til høyre på bildet er Sletten øvingskole, og i bakgrunnen Klæbu kirke med prestegården til høyre. Ser man godt etter, vil man se seminarister som spaserer langs veien. Foto; O. Olsen, Trondhjem.

Fosnes

Er prestegårdshagen i Melhus et speil av den Trønderske hagekulturen?

- Prosjektet speiler hagekulturen i Trøndelag
 - mange spor – mye ugjort!
- Speiler den utviklinga i Trøndelag i tidsrommet
- Speiler hagetradisjonen

Ja!

Til slutt

Om presten i Beitstad i Nord-Trøndelag fant jeg dette:

”Han var kjenslevar og glad i det som var vakkert. Talte med folk om verdien i å ha det velstelt og trivelig i heimene. Rådde dem til å plante og stelle det pent kring dem og.”

Takk for meg!